

УДК 336.77.067

*М. Б. Перзеке, старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ НА РОЗВИТОК ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано основні проблеми розвитку банківського інвестиційного кредитування в Україні. Досліджено ступінь впливу капітальних інвестицій та обсягів фінансування інновацій на кінцеві обсяги реалізованої продукції в промисловості України. На основі аналізу ступеня та характеру впливу інвестицій та інновацій на розвиток вітчизняної економіки сформульовано основні напрямки вирішення актуальних проблем розвитку інвестиційного кредитування в Україні.

Ключові слова: інвестиційний кредит, інноваційний розвиток, банк, економічний розвиток.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української економіки існує потреба у перерозподілі фінансового та підприємницького капіталу. Малому та середньому бізнесу все частіше доводиться вирішувати проблему нестачі фінансових ресурсів, які потрібні для розвитку їх власної діяльності. В Україні недооцінювання значення інвестицій як ключової рушійної сили розвитку економіки призвело до падіння конкурентоспроможності українських товарів та структурних викривлень вітчизняної промисловості, перетворення України на сировинний придаток розвинутих країн та хронічного споживача високотехнологічних товарів, вироблених за кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичну основу інвестиційного кредитування складають праці відомих зарубіжних вчених, серед яких: І. Бланк, Л. Гітман, С. Грін, С. Джонс, Дж. Сорос, У. Шарп та ін. Досить ґрунтовно розвиток банківського інвестиційного кредитування розглядався і у вітчизняній науковій літературі. Так, зокрема, вирішенню актуальних питань з цієї проблематики присвячені ряд наукових публікацій А. Гальчинського, В. Гейця, В. Герасимчука, О. Лаврушина, Т. Майорової, А. Пересади, М. Савлука тощо. Втім досить широке коло питань має дискусійний характер та вимагає продовження наукового пошуку та подальших розробок у напрямку вдосконалення механізму організації банківського інвестиційного кредитування в країні.

Мета статті полягає у формулюванні основних напрямків розвитку системи банківського інвестиційного кредитування в Україні на сучасному етапі розвитку її економіки.

Виклад основного матеріалу. В українській економіці банківська система відіграє ключову роль у сфері акумулювання фінансових ресурсів та їх перерозподілу в ті сфери національної економіки, які відчують гостру потребу у додаткових грошових коштах. Таким чином,

банківська система в Україні забезпечує регулювання руху грошових потоків та їх скерування у ті напрямки, які забезпечують прискорення економічного розвитку країни.

Головним інструментом реалізації даної функції банківської системи є банківське інвестиційне кредитування, потреба у розширенні якого вже досить давно назріла в українській економіці. Необхідність активізації банківського інвестиційного кредитування обумовлена наступними факторами:

- 1) застарілість матеріально-технічної бази на великих підприємствах, що призводить до підвищеної матеріало- та енергомісткості, а як внаслідок – до зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції;
- 2) нестача власних фінансових ресурсів для початку та розширення підприємницької діяльності для малих підприємств, що, враховуючи складність кредитування малого бізнесу за традиційними програмами, призводить до нерозвинутості малого бізнесу та виродження середнього класу в країні;
- 3) нерозвинутість вітчизняного фондового ринку, яка концентрує коло пошуків інвестиційного капіталу з боку підприємств саме на банківській системі [2].

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, який характеризується певним “пробуксовуванням” вітчизняної промисловості (за винятком окремих галузей), головним фактором забезпечення конкурентоспроможності підприємств та їх продукції стає не стільки операційна, скільки їх інвестиційна діяльність. Як свідчить досвід, успіху досягають лише ті підприємства та фірми, які створюють ефективні адаптивні виробничі системи, за допомогою яких можна за досить короткий період часу та без суттєвих втрат переорієнтуватися з виробництва одних видів товарів або послуг на інші.

Розглянемо основні параметри розвитку галузей вітчизняної економіки. Зокрема, обсяги реалізованої промислової продукції представлені на рис. 1.

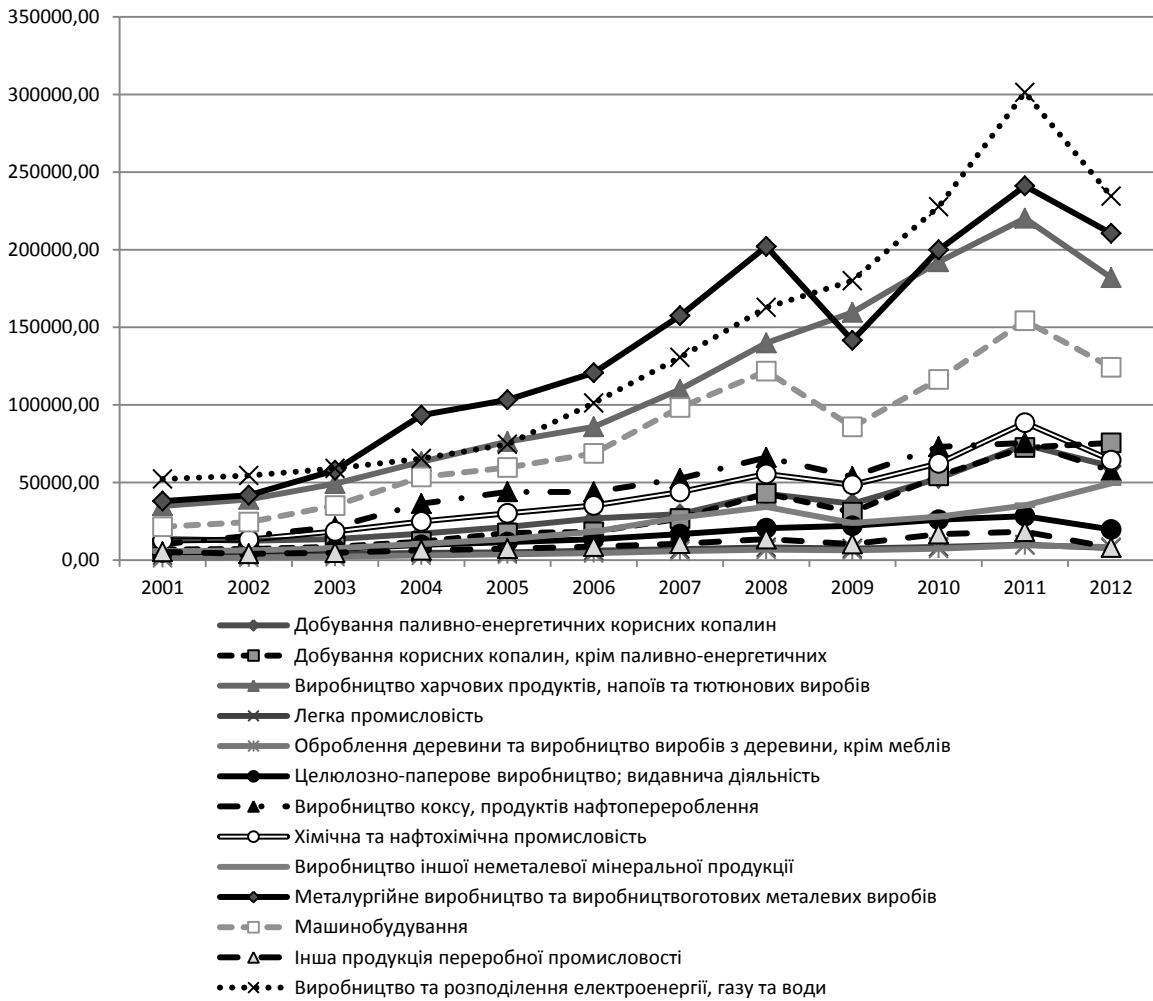

Рисунок 1 – Динаміка обсягів реалізованої продукції в Україні за видами економічної діяльності, млн грн. (розраховано за даними [1])

Як бачимо з рис. 1, з 2001 року спостерігалися лише два зниження обсягів реалізації промислової продукції – у 2009 та 2012 році. Втім у 2009 році найбільш суттєвого зниження зазнали лише металургійне виробництво та машинобудування, по інших галузях зниження або не було суттєвим або було відсутнім взагалі. Що ж стосується 2012 року, то за його результатами спостерігалось зниження обсягів реалізованої продукції за всіма видами економічної діяльності, окрім видобування корисних копалин та виробництва неметалевої мінеральної продукції. З огляду на те, що 2009 рік ознаменувався наслідками фінансово-економічної кризи у світі та в Україні, зниження обсягів реалізованої продукції видається нам цілком закономірним, оскільки, по-перше, знизилася і виробництво товарів та послуг, і купівельна спроможність населення на фоні підвищення курсу долара США. Враховуючи це, тенденція до зниження обсягів реалізації промислової продукції у 2012 році видається дещо нелогічною, зважаючи на стабільність ва-

лютних курсів та поступове зростання доходів населення [3]. З цього можна зробити висновок, що зросли вимоги покупців до товарів і вітчизняна промисловість поки що не здатна їх задовольнити, а отже при незмінності якісних характеристик вітчизняної промислової продукції економіку України у найближчому майбутньому очікує стагнація. Ми вважаємо, що активізація інвестиційного кредитування банками України може переломити зазначену тенденцію. Розглянемо більш детально особливості здійснення інвестиційного кредитування банками України.

Для здійснення всестороннього аналізу банківського інвестиційного кредитування та виокремлення основних напрямків його подальшого розвитку слід чітко формалізувати сутність банківського інвестиційного кредиту та визначити його місце в процесах інвестування в Україні.

Інвестиційний кредит – це кредит, наданий позичальнику для здійснення ним інвестиційних вкладень. Прикладом цього є кредити на освоєння землі та будівництво, купівлю завершених

будівель, устаткування, фінансовий лізинг тощо [4]. Хоч наведене визначення звужене певною мірою (інвестиційні кредити також надаються і на приватизацію, купівлю інвестиційних цінних паперів), з нього все ж таки можна зробити на-

ступний висновок: інвестиційні кредити – це кредити в основний капітал підприємства, метою якого є його збільшення та розширення виробництва за рахунок таких вкладень. Розглянемо динаміку капітальних інвестицій в Україні (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка капітальних інвестицій підприємств та організацій України за джерелами фінансових ресурсів (розраховано за даними [1])

Джерела капітальних інвестицій	Рік						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кошти державного бюджету	9 605,3	15 077,4	15 402,9	8 360,8	10 952,2	18 394,6	16 530,9
Кошти місцевих бюджетів	6 732,2	9 370,4	12 498	5 914,5	6 367,7	8 801,3	8 307,7
Власні кошти підприємств та організацій	89 136,3	130 514,8	161 277,2	127 435,4	114 963,6	152 279,1	156 149,3
Кредити банків та інші позики	21 256,8	33 903,8	42 981	25 587,5	23 336,2	42 324,4	42 526,9
Кошти іноземних інвесторів	5 094,2	7 251,3	8 087	8 209,4	4 067,7	7 196,1	–
Кошти інвестиційних фондів	2 274,8	4 223,9	5 704,2	2 683,5	–	–	–
Кошти населення на будівництво власних квартир	–	9 879,5	9 495,2	4 795,9	4 654,2	4 470	–
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	5 110,4	8 549,1	11 589	5 502,3	16 176	15 102,9	21 975,1
Інші джерела фінансування	9 762,2	3 908,8	5 039,6	4 388,7	8 543	11 363,9	18 237,8
Всього	148 972,3	222 678,9	272 074,1	192 878,0	189 060,6	259 932,3	263 727,7

Слід зазначити, що найбільшу питому вагу серед джерел капітальних інвестицій становлять власні кошти підприємств та організацій, і на кінець 2012 року вона становила 59,21 %. На другому місці знаходяться кредити банків та інші позики, частка яких склала 16,13 % у тому ж 2012 році. Інші джерела капітальних інвестицій займали в структурі від 0 до 8 %. Графічно динаміка двох найбільших джерел капітальних інвестицій наведена на рис. 2.

Як бачимо, між власними коштами підприємств та банківськими кредитами в цілому

зберігся паритет з незначним збільшенням частки власних коштів у структурі джерел капітальних інвестицій.

Що стосується активності різних галузей у здійсненні капітальних інвестицій, то тут спостерігається лідерство переробної промисловості (14,4 %), будівельної галузі (13,8 %), підприємств транспорту та зв'язку (13,16 %) та добувної галузі (11,6 %).

Повна структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності представлена на рисунку 3..

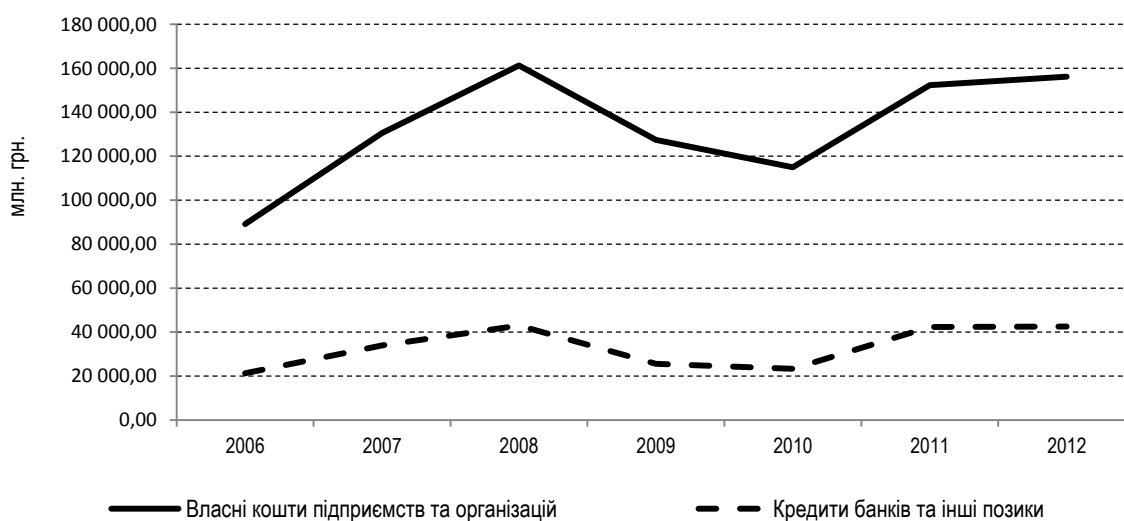

Рисунок 2 – Динаміка обсягів головних джерел капітальних інвестицій в Україні (розраховано за даними [1])

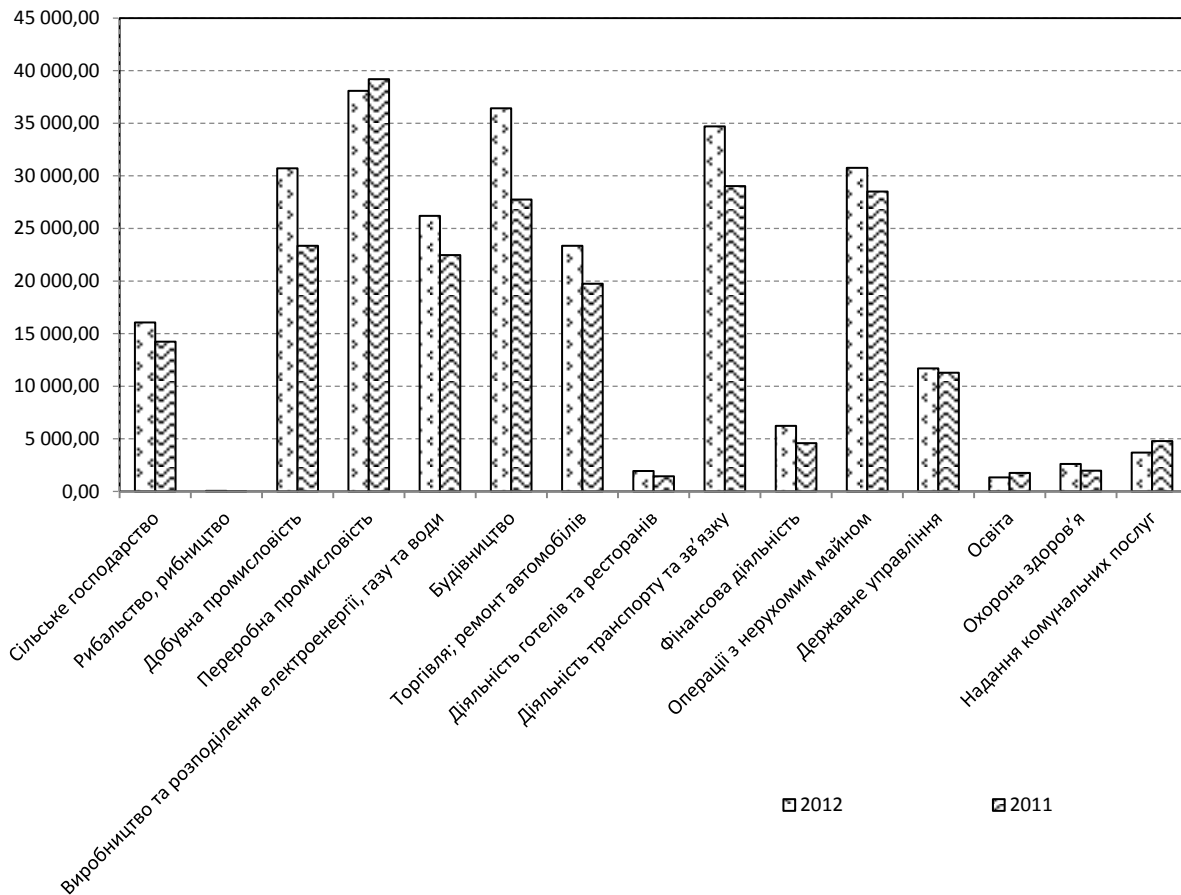

Рисунок 3 – Обсяги капітальних інвестицій за видами економічної діяльності в Україні за 2011 та 2012 роки, млн грн. (розраховано за даними [1])

Найменш активними у здійсненні інвестицій у власну діяльність є сільське господарство, підприємства готельного та ресторанного бізнесу, фінансові організації та діяльність у сфері державного та комунального управління. У той же час дані сфери діяльності є найбільш соціально значущими та потребують значних обсягів інвестицій для модернізації основних фондів та матеріально-технічної бази.

Для визначення сфер економічної діяльності, які потребують найбільших обсягів інвестицій, проаналізуємо рівень зносу основних засобів (рис. 4).

Найбільш зношеними є основні засоби підприємств транспорту та зв'язку, переробної промисловості, освітніх організацій та підприємств галузі електроенергетики. Найновішими основні засоби є у сфері надання комунальних послуг, спорту та туризму, фінансів, торгівлі та ремонту автомобілів та інших побутових приладів.

В цілому по Україні рівень зносу основних засобів становить понад 74 %, що є дуже високим показником, підвищення якого може призвести до критичних наслідків для вітчизняної

економіки. Переважна більшість вітчизняних підприємств не оновлювали активну частину власних виробничих основних засобів протягом останніх 20 років, а виробничі технології, що використовуються, були розроблені у 70-х роках 20-го століття та не відповідають вимогам сучасного розвитку економіки. Відставання від промислово розвинутих країн останніми роками все більше поглиблюється. Окрім цього, існують наступні проблеми:

- нестача трудових ресурсів необхідної спеціалізації та кваліфікації, що супроводжується значними обсягами безробіття у більшості областей;
- низький рівень підготовки кадрів;
- консервація та невикористання частини виробничих основних засобів, при цьому відновлення їх роботи є технічно складним процесом, який з часом не стає простішим;
- низький рівень автоматизації виробництва, застарілі методи та прийоми праці;
- низький рівень фондівіддачі, завантаженості; недостатня технічна озброєність праці тощо [6].

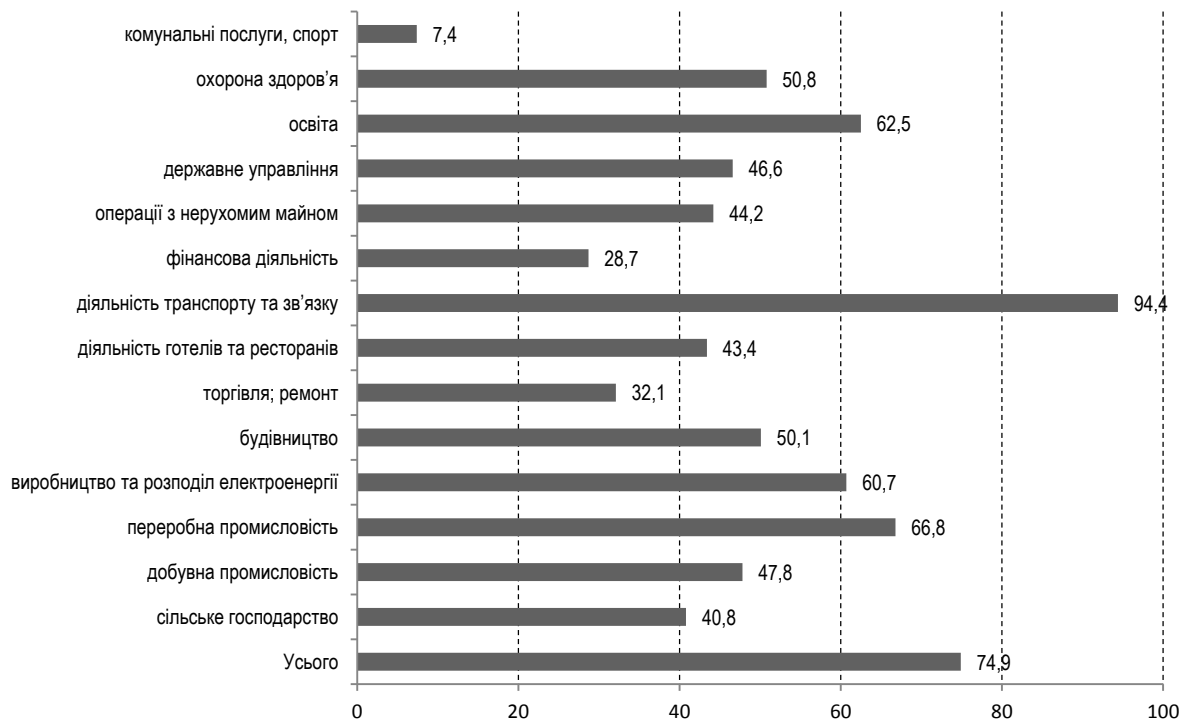

Рисунок 4 – Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності в Україні, % (складено на основі [1])

При цьому в Україні залишається надзвичайно низьким рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання (табл. 2).

Так, протягом останніх 12 років фінансування інноваційної діяльності в Україні не перевищу-

вало 2 % від ВВП, сягнуло свого найвищого значення у 2007 році і склало 1,51 % від ВВП, проте протягом наступних 5 років ця цифра скоротилася майже у 2 рази – до 0,81 %.

Таблиця 2 – Фінансування інноваційної діяльності за джерелами фінансових ресурсів [1]

Рік	Загальна сума витрат		У тому числі за рахунок коштів							
	млн грн.	% до ВВП	власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
			млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
2000	1 757,10	1,03	1 399,30	79,64	7,70	0,44	133,10	7,57	217,00	12,35
2001	1 971,40	0,97	1 654,00	83,90	55,80	2,83	58,50	2,97	203,10	10,30
2002	3 013,80	1,33	2 141,80	71,07	45,50	1,51	264,10	8,76	562,40	18,66
2003	3 059,80	1,14	2 148,40	70,21	93,00	3,04	130,00	4,25	688,40	22,50
2004	4 534,60	1,31	3 501,50	77,22	63,40	1,40	112,40	2,48	857,30	18,91
2005	5 751,60	1,30	5 045,40	87,72	28,10	0,49	157,90	2,75	520,20	9,04
2006	6 160,00	1,13	5 211,40	84,60	114,40	1,86	176,20	2,86	658,00	10,68
2007	10 850,90	1,51	7 999,60	73,72	144,80	1,33	321,80	2,97	2 384,70	21,98
2008	11 994,20	1,27	7 264,00	60,56	336,90	2,81	115,40	0,96	4 277,90	35,67
2009	7 949,90	0,87	5 169,40	65,02	127,00	1,60	1 512,90	19,03	1 140,60	14,35
2010	8 045,50	0,74	4 775,20	59,35	87,00	1,08	2 411,40	29,97	771,90	9,59
2011	14 333,90	1,10	7 585,60	52,92	149,20	1,04	56,90	0,40	6 542,20	45,64
2012	11 480,60	0,81	7 335,90	63,90	224,30	1,95	994,80	8,67	2 925,60	25,48

Разом з тим зазначимо, що фінансування інновацій досить сильно впливає на кінцевий обсяг реалізації готової продукції. Можемо зазначити, що в Україні інноваційний розвиток промисловості знаходиться на досить низькому рівні та існує великий потенціал розширення використання новітніх досягнень науки і техніки для активізації вітчизняного виробництва. Звертаючи увагу на великі обсяги продажу в Україні імпортованої продукції, можна зробити висновок про достатність платоспроможного попиту та констатувати нестачу пропозиції якісної вітчизняної продукції.

За даними проведеного нами економетричного аналізу в Україні спостерігається досить тісний зв'язок між обсягами капітальних інвестицій та фінансуванням інновацій (коефіцієнт кореляції складає 0,98).

Такий же тісний зв'язок спостерігається і між обсягами банківського інвестиційного кредитування та фінансуванням інновацій, що свідчить про наявність паритету між джерелами фінансування інновацій – власними ресурсами підприємств та банківськими кредитами. У той же час в Україні досить мала частка інвестицій підприємств спрямовується на інноваційний розвиток. За останні 10 років частка інвестицій, що спрямовуються на фінансування інновацій, зменшилася у 1,5 раза (з 6,5 до 4,3 %) [1].

Зважаючи на те, що у світовій практиці кредитування інновацій є одним із пріоритетів кредитної політики в цілому [7], проаналізуємо вплив фінансування інновацій на кінцевий обсяг реалізованої продукції (рис. 5).

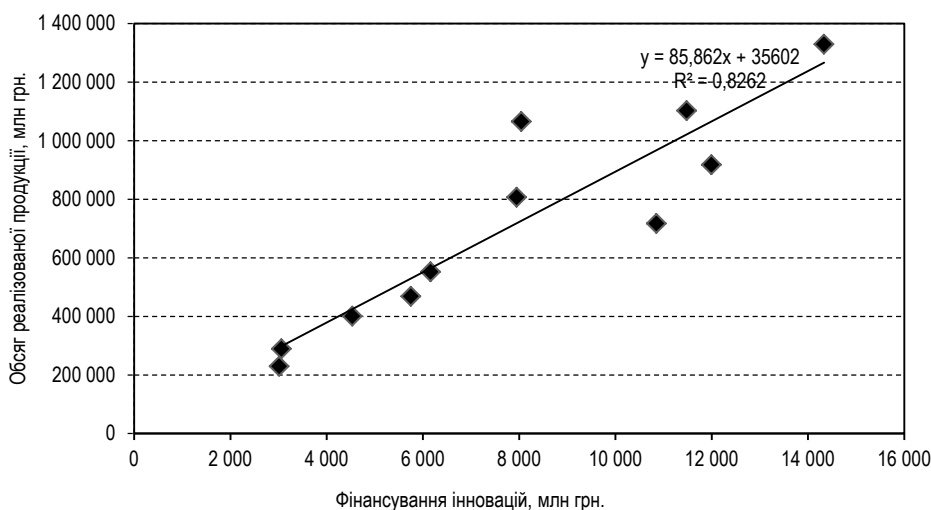

Рисунок 5 – Залежність обсягу реалізованої продукції від фінансування інновацій в Україні

Як видно з рис. 5, існує досить щільний лінійний зв'язок між обсягами реалізованої продукції та фінансуванням інновацій підприємствами України, що підтверджується високими значеннями коефіцієнта детермінації та F-статистики.

Такі результати аналізу підтверджують висунуту вище тезу, що активізація інноваційного розвитку здатна прискорити економічне зростання в Україні. Те ж саме можна сказати і про роль інвестицій – нарощування обсягів капітальних інвестицій прямо пропорційно впливає на обсяг реалізованої продукції (рис. 6).

З наведених на рис. 6 даних можемо зробити висновок, що і капітальні інвестиції, і обсяги фінансування інновацій однаково впливають на обсяги реалізованої продукції, що в принципі є нелогічним, оскільки інновації повинні відігравати більш важливу роль.

Пояснити це можна двома причинами: по-перше, в Україні досить мала питома вага інвес-

тицій спрямовується на фінансування інновацій, що в сумі з низькими обсягами дає невеликий ефект на економічний розвиток; по-друге, є всі підстави вважати, що впровадження інновацій в основному відбувається у тих галузях економіки, які формують досить невелику частку національного ВВП, у той же час в галузях, що складають основу вітчизняної економіки, фінансування інновацій здійснюється на досить низькому рівні, оскільки ще не вичерпано ресурс старих технологій. Така ситуація формує загрозу для розвитку національної економіки у найближчій перспективі, адже основні фонди основних галузей економіки України майже повністю зношені.

Висновки. Підводячи підсумки, можемо констатувати, що інноваційний розвиток в українській промисловості знаходиться на надзвичайно низькому рівні.

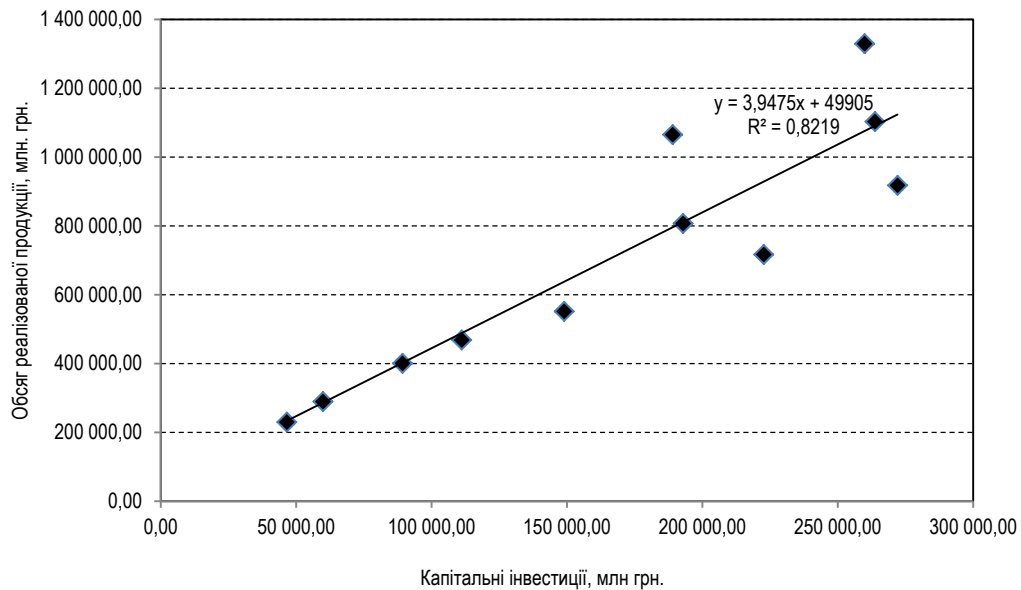

Рисунок 6 – Залежність обсягу реалізованої продукції від капітальних інвестицій (розраховано автором)

Ситуація ускладнюється рядом структурних проблем, до вирішення яких слід підходити системно, оскільки всі вони взаємопов'язані. Констатуючи безумовно тісний взаємозв'язок між інвестиціями, інноваціями та обсягами реалізованої продукції, зазначимо, що, на жаль, банківська система відіграє у цьому процесі другорядну роль, виконуючи в основному функцію “запасного” кредитора, про що свідчить низька питома вага банківських кредитів серед джерел фінансування капітальних інвестицій. Причиною цього є, по-перше, висока вартість інвестиційних

кредитів та вимоги банків щодо їх забезпечення, по-друге, небажання банків кредитувати інноваційні проекти через їх високу ризиковість, по-третє, відсутність у банків довгострокової ресурсної бази для активізації інвестиційного кредитування і, по-четверте, відсутність чіткої реальної державної програми інвестиційно-інноваційного розвитку промисловості, яка б передбачала певні механізми захисту кредиторів та позичальників від інвестиційних ризиків. Усе це формує широке коло напрямків подальших наукових пошуків.

Список літератури

1. Обсяги реалізованої продукції в Україні за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
2. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування : навч. посібник / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2002. – 271 с.
3. Статистика. Реальний сектор / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
4. Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки : учебник. – 6-е изд. / О. И. Лаврушин. – М. : КНОРУС, 2007. – 560 с.
5. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Майорова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку : у 3 т. : [монографія] / Ін-т економіки та прогнозування НАН України ; за ред. А. І. Даниленка. – К. : Фенікс, 2008. – Т. 2 : Механізми грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України / [М. І. Савлук, О. В. Дзюблюк, О. І. Береславська та ін.]. – 442 с.
7. Investment lending reform: modernizing and consolidating operational policies and procedures / International Monetary Fund [Electronic resource]. – Access mode : http://siteresources.worldbank.org/PROJECTS/Resources/40940-1244163232994/6180403-1351803579104/ILPolicyReform_11-1-12_FinalPostBoard.pdf.

Отримано 30.04.2013

Summary

The paper analyzes the main problems of bank investment lending in Ukraine. The impact of capital investment and financing of innovation on the final volume of sales in the Ukrainian industry is researched. Based on analysis of the degree and character of impact of investment and innovation on the development of the national economy basic directions solving urgent problems of investment lending in Ukraine are formulated.